

Utbildningsnämndens handlingsplan mot våldsbejakande extremism 2023

start.stockholm

Innehåll

Inledning och syfte.....	2
Ansvar och samverkan	4
Ansvar	4
Samverkan	4
Rutin vid oro/händelse rörande våldsbejakande extremism	5
Blankett för avidentifierad information.....	5
Lokal lägesbild	6
Kartläggning	6
Analys.....	9
Skolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism	12
Förskolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism.....	16
Utbildningsnämnden uppdrag och åtgärder kopplat till våldsbejakande extremism	16
Aktiviteter för Utbildningsnämnden 2023	17
Kompetenshöjande insatser	18
Kompetenshöjande aktiviteter 2023.....	18
Uppföljning	19

Inledning och syfte

Våldsbejakande extremistmiljöer utgör ett hot mot samhällets grundläggande struktur, dess styrelseskick eller de politiska företrädarna på olika nivåer. På så sätt kan våldsbejakande extremistmiljöer utgöra ett hot mot hela demokratin och dessutom ett allvarligt hot mot medborgares möjligheter att utöva sina demokratiska rättigheter.

Extremistmiljöer underkänner den demokratiska processen och de ser det därför som motiverat att ta till odemokratiska metoder i kampen för att uppnå det de uppfattar vara det ideala samhället.¹

Ett väl samordnat och tydligt agerande mot våldsbejakande extremism är en prioriterad fråga i Stockholms stad. Hoten från de olika våldsbejakande extremistiska rörelserna ställer krav på ökad kunskap, konkreta och riktade åtgärder samt en väl utvecklad samordning såväl inom Stockholms stad som mellan staden och andra berörda aktörer. Staden ingår i relevanta nätverk, både nationellt och internationellt, i syfte att omvärldsbevaka och ta del av nya rön och andras erfarenheter samt för att dela med sig av kunskap och erfarenheter. För att säkerställa Stockholms stads förmåga att förebygga och förhindra våldsbejakande extremism i staden har kommunfullmäktige beslutat om stadsövergripande riktlinjer mot våldsbejakande extremism. Dessa har tagits fram av stadsledningskontoret och följer Säkerhetspolisens övergripande avgränsning och definitioner av målgrupper och åtgärdsområden.

Stadens arbete mot våldsbejakande extremism är riktat mot tre extremistmiljöer; den våldsbejakande högerextremistiska, den våldsbejakande vänsterextremistiska, och den våldsbejakande islamistiska miljön². Att stadens arbete fokuserar på dessa miljöer beror på att Säkerhetspolisen bedömer att dessa bedriver författningshotande verksamhet. De utgör ett hot mot demokratin och hindrar individer från att utöva sina demokratiska fri- och rättigheter. Samtliga miljöer begår brott systematiskt och återkommande i syfte att ändra samhällsordningen. Inom samtliga tre extremistmiljöer ser Säkerhetspolisen individer som utgör ett hot på lång sikt mot Sverige genom att ägna sig åt olika typer av stödverksamhet som till exempel finansiering av terrorverksamhet, radikaliserings- och rekryteringsarbete. Stödverksamheten ökar tillväxten och handlingsutrymmet för personer inom våldsbejakande

¹ *Våldsbejakande extremism i Sverige - nuläge och tendenser* (Ds 2014:4), s. 17 och 20

² En miljö i det här sammanhanget är en samling grupper som delar en ideologisk grund.

extremistmiljöer, vilket i sin tur påverkar attentatshotet.³ Säkerhetspolisen pekar på att den våldsbejakande högerextrema ideologin får allt större spridning och attraherar fler. Utvecklingen innebär att risken ökar för att individer kan inspireras att begå attentat eller grova våldsbrott och radikaliseringsen kan gå snabbt och vara svår att upptäcka.⁴

Alla förebyggande insatser som riktas mot individer sker på lokal nivå där kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. I den kommunala verksamheten behöver därför kunskapen öka i frågor som avser våldsbejakande extremism och förutsättningar skapas i berörda verksamheter för att kunna möta de problem och utmaningar som våldsbejakande extremism skapar. I förlängningen är arbetet mot våldsbejakande extremism nära kopplat till det kommunala uppdraget att aktivt verka för demokratiska värderingar och alla människors lika värde och rättigheter.

Stadens riktlinjer ska vara utgångspunkt för att hantera och arbeta mot alla former av våldsbejakande extremistyttringar. Stadens arbete mot våldsbejakande extremism ska preciseras ytterligare genom lokala lägesbilder och beslutade åtgärder i handlingsplaner i alla stadens stadsdelsnämnder och fem berörda facknämnder, social- utbildnings-, arbetsmarknads, kultur- och idrottsnämnden. Handlingsplanerna ska tas fram i samråd med stadsledningskontoret och de ska följa en gemensam struktur. Stadens arbete ska utgå ifrån ett holistiskt perspektiv och baseras på forskning, kunskap och erfarenheter. Handlingsplanerna ska behandlas av ansvarig nämnd och godkännas slutligt av kommunstyrelsen. Handlingsplanerna ska följas upp årligen inom ramen för ordinarie styrning (under mål 3.6. Tryggheten ska öka genom förebyggande insatser). Handlingsplanernas lägesbild revideras årligen, i samband med verksamhetsplanering. Lägesbilden tas fram tillsammans med andra berörda nämnder samt i samarbete med polisen. För att inhämta stadens samlade kunskap på ett likartat sätt över staden tillhandahåller stadsledningskontoret en enkät som de lokala samordnarna använder för att samla in medarbetares kunskap i sina respektive förvaltningar.

³ Säkerhetspolisens årsbok 2020, s 49

⁴ Ibid, s 23

⁴ 2 kap 1 § socialtjänstlagen (2001:453)

Läs mer om stadens arbete på <https://intranat.stockholm.se/Sidor/2017/1/Valdsbejakande-extremism/> Här finns också stöd för stadens medarbetare samlat.

Ansvar och samverkan

Ansvar

I Stockholms stad verkar och vistas i olika utsträckning personer och grupperingar från olika våldsbejakande extremistiska miljöer. Var de finns och hur aktiva dessa olika grupper är skiftar över tid och dessa förändringar kan ske snabbt. Att dessa miljöer ständigt förändras är därför en viktig utgångspunkt att ta hänsyn till för de nämnder i staden som arbetar med dessa frågor. Staden ska aktivt motverka våldsbejakande extremism i de stadsdelar där sådana rörelser har fått fäste. Åtgärder ska vidtas skyndsamt när det finns kunskap om etablerade extremistgrupperingar i ett område, kunskap om individer som rekryterar till extremistgrupper eller där individer uppvisar riskbeteenden för radikalisering. Det ska finnas tydliga rutiner för att på individnivå kunna hantera avhoppare och drabbade. Stadsdelsnämnderna och berörda facknämnder ska utarbeta lokala handlingsplaner med verksamhets specifika analyser av nuläget och med riktade insatser i arbetet mot våldsbejakande extremism. Samtliga nämnder ska genom kontroll och uppföljning säkerställa att ekonomiska bidrag eller tillgång till lokaler inte går till någon aktör som inte står bakom den demokratiska rättsstatens principer, de mänskliga rättigheterna och jämställdhet mellan kvinnor och män, eller som uppmuntrar eller möjliggör våldsbejakande extremism.

Stadens verksamheter har ett uppdrag att arbeta mot våldsbejakande extremism och berörda nämnder ansvarar för att aktiviteter som är lämpliga i förhållande till lägesbilden genomförs. Behovet av aktiviteter och aktiviteternas innehåll kan variera mellan olika delar av staden beroende på hur lägesbilden ser ut och vilka extremistiska grupper som finns lokalt. Berörda nämnder ansvarar vidare för att anställda inom de egna verksamhetsområdena har kunskap om området och känner till innehållet i nämndens handlingsplan. Nämnderna ska ha en lokal samordnare för detta arbete.

Samverkan

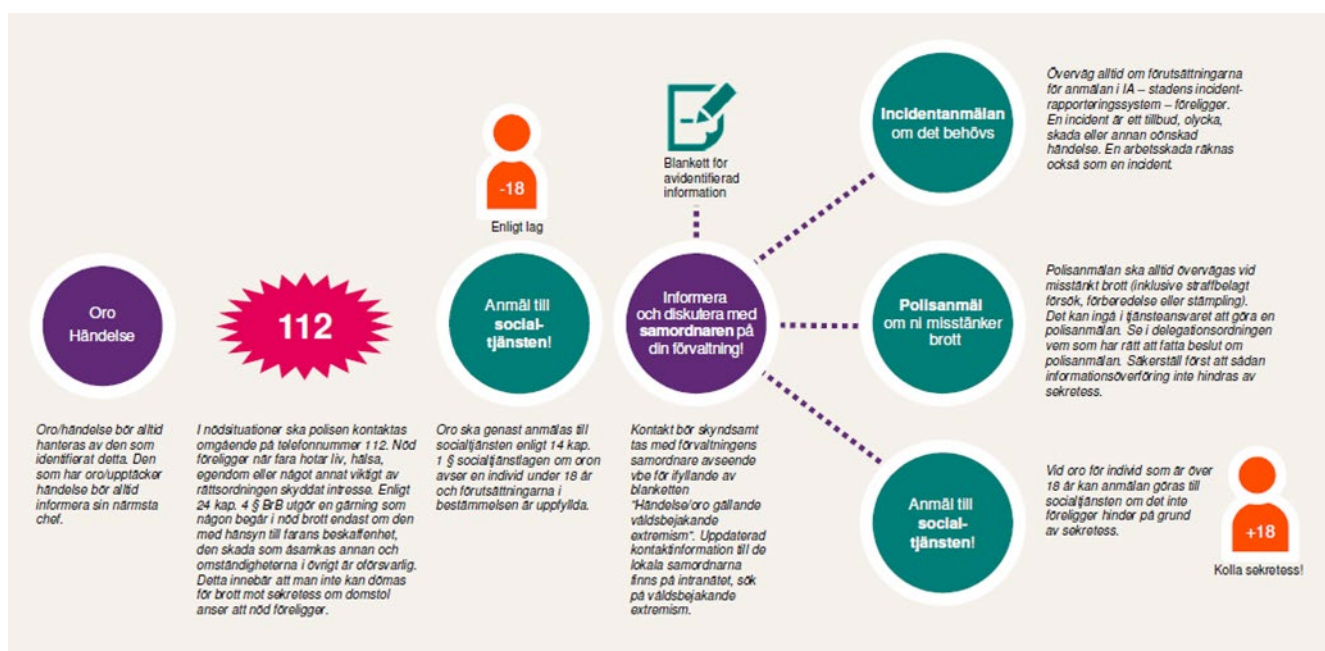
Stadens verksamheter ska ha en nära samverkan med polisen. I frågor avseende våldsbejakande extremism ska lägesbild och handlingsplanens aktiviteter tas fram i samråd mellan förvaltning och relevant polisfunktion.

Samverkan avseende våldsbejakande extremism ska infogas i den befintliga samverkan och de samverkansorgan som finns idag med polis, skola, socialtjänst, förskola och civilsamhället med flera. Det är den som är ansvarig för samverkansforumet som är ansvarig för att våldsbejakande extremism tas upp med regelbundenhet vid möten.

Individer ska tillfrågas om samtycke till att dela relevant information med berörda aktörer rutinmässigt av stadens verksamheter så att samverkan kan ske på individnivå i så stor omfattning som möjligt.

Rutin vid oro/händelse rörande våldsbejakande extremism

För att tydliggöra rutiner för gemensam hantering kring radikaliserade individer har en rutin tagits fram. Där beskrivs hur medarbetare i staden ska agera när de känner oro för en individ eller det har inträffat något som kan vara kopplat till våldsbejakande extremism.

Blankett för avidentifierad information

Det finns en blankett för avidentifierad information som ska användas vid oro/händelser kopplat till våldsbejakande extremism. Den finns på intranätet och ska fyllas i och skickas till förvaltningens samordnare. Blanketten är en del i arbetet med att kartlägga förekomsten av våldsbejakande extremism lokalt.

Lokal lägesbild

De skolor som rapporterat händelser uppger även i år att det är den våldsbejakande högerextremism miljön som är framträdande. Vi ser en ökning av rapporterade händelser kopplat till våldsbejakande extremism under 2022 jämfört med året innan. Ingen av händelserna bedömdes som allvarlig.

Kartläggning

Underlag för den lokala lägesbilden har inhämtats från:

- Enkät svar från stadens skolor i oktober 2022 om arbetet att motverka våldsbejakande extremism.
- IA incidentrapportering 2022.
- Stadens blanketter för oidentifierade information och samtal med berörda skolor.

Enkät – kartläggning

Den årliga enkäten för att följa upp arbetet mot våldsbejakande extremism skickades ut till stadens alla skolor i oktober 2022. För att säkerställa hög svarsfrekvens skickades en påminnelse ut till de skolor som inte svarat på enkäten när svarstiden gått ut. De som svarat på enkäten är rektor eller den rektorn utser att svara på enkäten från respektive skolenhet. Sammanlagt svarade 107 kommunala skolor i Stockholms stad på årets enkät, 17 gymnasie- och gymnasiesärskolor och 90 grund- och grundsärskolor.⁵ Svaren från grund- och grundsärskolorna ökade med tio procent jämfört med föregående år. Gymnasie- och gymnasiesärskolornas svarsfrekvens sjönk i år.⁶

Enkäten skickades även ut till samtliga fristående grund- och gymnasieskolor i Stockholms stad. Totalt valde 22 fristående grund- och gymnasieskolorna att delta i kartläggningen, deras svar bidrar till stadsdelsnämndernas lägesbilder i arbetet mot våldsbejakande extremism.⁷ Tillsammans med enkäten fick de fristående skolorna också ett riktat stödmaterial. Materialet är tänkt att ge skolorna information och inspiration om olika lektionsmaterial som finns att använda i undervisningen samt olika kostnadsfria webbutbildningar riktade till skolpersonal i arbetet med att motverka våldsbejakande extremism, rasism och antisemitism.

Av de grund- och grundsärskolor som svarat uppger 13 procent att de haft händelser kopplat till våldsbejakande extremism under 2022. Det ligger kvar på samma nivå som under året innan. Några skolor

---

⁵ 2021 svarade totalt 105 kommunala skolor. 2020 svarade totalt 126 kommunala skolor.

⁶ 2021 svarade 24 gymnasie- och gymnasiesärskolor på enkäten.

⁷ Svarsfrekvensen från fristående skolor har varit konstant genom åren.

uppges att de haft fler händelser än en. Under 2020 och 2021 rapporterade gymnasie- och gymnasiesärskolorna att de inte haft någon händelse kopplat till våldsbejakande extremism. Under 2022 rapporterar de sex händelser. Skolorna rapporterar att det är den våldsbejakande högerextremismen som är framträdande när det gäller händelser kopplat till våldsbejakande extremism. Det är få händelser som är inrapporterade kring den våldsbejakande islamistiska extremistiska miljön. I år har inga händelser rapporterades från skolorna gällande den våldsbejakande vänsterextremismen. Händelser som skolorna uppmärksammat under 2022 är att elever uttrycker våldsbejakande extremistiska åsikter, bär symboler eller hotar och kränker. Skolorna rapporterar också om skadegörelser samt spridning av extremistiskt budskap genom klistermärken/flygblad/affischering.

I år rapporterar skolorna att de haft fler incidenter på sociala medier och digitalt (Snapchat, TikTok och Teams). Detta är något nytt och har inte rapporterats tidigare. Fler händelser rapporteras även i år där skolor haft händelser där elever bär symboler jämfört med tidigare års enkäter. Vi ser också att några rapporterar kring den generella oron från barn och familjer som skapats i samband manifestationer och koranbränningar. Fler lyfter vikten av samverkar med anhöriga och civilsamhället för att barn inte ska påverkas av dessa händelser.

Resultat från enkät 2022 - Kännedom om stadens arbete mot våldsbejakande extremism

Kännedom om nämndens handlingsplan mot våldsbejakande extremism

Grund- och grundsärskolorna uppges 86 procent av rektorerna som svarat på frågan att de känner till nämndens handlingsplan. Av de gymnasie- och gymnasiesärskolor som svarat på enkäten uppges 81 procent att de har kännedom om utbildningsnämndens handlingsplan mot våldsbejakande extremism. Det är färre skolor som uppges att de har kännedom om handlingsplanen i år jämfört med enkäten 2021.

Kännedom om utbildningsförvaltningens samordnare mot våldsbejakande extremism

De som svarat från grund- och grundsärskolorna uppges 83 procent att de har kännedom om utbildningsförvaltningens samordnare mot våldsbejakande extremism.⁸ På gymnasie- och gymnasiesärskolorna var det endast 56 procent av svarande som uppgav att de hade kännedom att förvaltningen har en samordnare kring dessa frågor.⁹

---

⁸ Totalt var det 14 grund- och grundsärskolor uppgav att de **inte** hade kännedom om förvaltningens samordnare mot våldsbejakande extremism.

⁹ Totalt var det 8 gymnasie- och gymnasiesärskolor som uppgav att de **inte** hade kännedom om förvaltningens samordnare mot våldsbejakande extremism.

Kännedomen är betydligt lägre jämfört med 2021, då nästan alla skolor som svarade på frågan uppgav att de hade kännedom om att utbildningsförvaltningens har en samordnare mot våldsbejakande extremism.

Kunskapsnivån om arbetet att motverka våldsbejakande extremism inom grund- och grundsärskolan

Rektorer uppger att kunskapsnivån för arbetet med att motverka våldsbejakande extremism är god. Skolor bedömer att kunskapsnivån ligger runt 2,77 på en femgradig skala där 1 är ingen kunskap och 5 är mycket bra kunskap.¹⁰ Medianen är 3. Totalt bedömer 19 procent av skolorna att kunskapsnivån på skolan är fyra eller fem, vilket betyder att dessa skolor anser att de har generellt mycket goda kunskaper i ämnet. Kunskapsnivå ligger kvar på samma nivå som vid förra enkät. Det finns ett antal grund- och grundsärskolor som uppger att de saknar kunskaper kring området och att de har få eller nästan inga kända fall av våldsbejakande extremism, vilket gör att de prioriterar andra utvecklingsområden på dessa skolor.¹¹

Kunskapsnivå om arbetet att motverka våldsbejakande extremism inom gymnasie- och gymnasiesärskolan

Sammantaget uppger rektorerna att kunskapsnivån gällande arbetet med att motverka våldsbejakande extremism på skolenheterna är god. Medelvärde för de skolor som svarat ligger på 3,12 på en femgradig skala där 1 står för ingen kunskap och 5 för mycket bra kunskap. Medianen är 3. Detta är en ökning från den senaste enkäten.¹² Enkätsvaren visar att 29,5 procent av skolorna, bedömer att deras kunskapsnivå ligger på en fyra eller femma. Detta är en stor ökning jämfört med föregående enkät, då 12,5 procent uppgav att kunskapsnivån låg på en fyra eller femma.¹³ Ingen av de gymnasie- och gymnasiesärskolor som svarat på enkäten bedömde att de inte hade några kunskap kring området.

Arbetet framåt – utveckling av arbetet mot våldsbejakande extremism

Många skolor uppger att det är nöjda med det stöd de får idag genom stadens intranätssida om frågor kring våldsbejakande extremism, samordnarens stöd samt det stödmaterial som förvaltningen tagit fram. I en del fritext svaren framkommer att ett par skolor önskar fortsatt stöd och hjälp genom exempelvis kortare utbildningar på skolan, APT material eller uppdaterad information riktad till rektorer och elevhälsans personal. Någon skola föreslår en

---

¹⁰ 2021 uppgavs kunskapsnivån vara 2,75 (grund- och grundsärskolor).

¹¹ Vid årets mätning uppgav 6 av 90 grund- och grundsärskolor att de saknar kunskaper om arbetet mot våldsbejakande extremism.

¹² 2021 uppgavs kunskapsnivån vara 2,79 (gymnasie- och gymnasiesärskolorna)

¹³ Vid mätningen 2020 bedömde ingen gymnasie- och gymnasiesärskola att kunskapsnivån att deras skolan låg på en fyra eller femma.

riktad utbildning till elevassistenter och personal som möter elever utanför klassrummet. Det framkommer även att några gärna ser att samverkan ökar mellan stadsdelsförvaltning och polis.

IA incidentrapportering och blankett för avidentifierad information 2021

Vi ser att antalet incidentrapporter i stadens IA system och avidentifierad information när det gäller våldsbejakande extremism har ökat under 2022 jämfört med året innan, totalt 30 händelser (mellan 1 januari och 20 november).¹⁴ Rapportering av incidenterna har främst ökat under perioden augusti till november, totalt 22 händelser. Detta kan jämföras med att totalt åtta händelser rapporterades mellan januari och juli 2022. Ingen av händelserna som hittills rapporterats in bedömdes som allvarlig.

Utbildningsförvaltningens samordnare stödjer de skolor som önskar, genom att vara ett stöd när en incident skett på en skola. Det vanligaste är stöd i form av hur man bäst samtalar och bemöter med elever som uttryckt våldsbejakande extremistisk, rasistiska-, antisemitiska- eller antidemokratiska åsikter. Utöver stödet kring bemötande ges även information om kunskapshöjande åtgärder inom området riktad mot både elever och personal samt hjälp att fylla i stadens blankett för avidentifierad information.

Numera finns ett uppbyggt samarbete mellan förvaltningens samordnare, stadens centrala samordnare och stadsdelsförvaltningarnas och andra fackförvaltningars samordnare mot våldsbejakande extremism när det gäller incidenter och frågor som rör arbetet med att motverka våldsbejakande extremism.

Analys

Vi har sett en ökad rapportering av händelser rörande våldsbejakande extremism under 2022. Antal inrapporterade incidenter ökade markant i september 2022 och skulle kunna ha ett samband med valet i Sverige. En annan förklaring skulle kunna vara att ett antal rektorer, lärare och annan skolpersonal under året har fått en fördjupad utbildning inom antisemitism, Förintelsen och folkmord, vilket kan ha inverkat på att dessa skolor uppmärksammar och anmäler fler händelser (exempelvis uttalanden, skadegörelser och klotter). De allra flesta inrapporterade händelse är bedömda att ha en låg allvarlighetsgrad.

Skolorna rapporterar att det är främst den våldsbejakande högerextremismen som är framträdande gällande händelser och incidenter. Det finns igen händelse som är inrapporterade kring den våldsbejakande vänsterextremism miljön under året. De finns endast

ett par händelse rapporterade rörande den våldsbejakande islamistiska extremistiska miljön. Vi behöver öka kunskaperna kring hur vi i skolan bemöter elever som uttrycker extremistiska åsikter. Fokus under 2023 kommer därför att vara att se till att relevant skolpersonal genomför stadens nya fördjupade utbildning om högerextremism.

Svarsfrekvensen från grund- och grundsärskolor ligger kvar på samma nivå som vid förra mättillfället 2020. Svarsfrekvensen ökade något från grund- och grundsärskolorna medan den gick ner bland gymnasie- och gymnasiesärskolorna. Vi har ett antal skolor som inte valt att svara på enkäten. Det finns några stadsdelsområden som har lägre svarsfrekvens än andra. Vi behöver fortsätta motivera skolor att svara på enkäten framledes. Vi behöver också analysera om vi behöver genomföra enkäten årligen eller om vi kan göra den exempelvis vart annat år. Vi vet att skolor får en enorm mängd med olika enkäter att svara på, varvid en viss ”enkättrötthet” kan uppstå.

I enkäten uppger ett ökat antal skolor att de saknar kännedom om handlingsplan mot våldsbejakande extremism och att förvaltningen har en samordnare mot våldsbejakande extremism som kan ge stöd i arbetet. Under 2023 behöver förvaltningen planera för att säkerställa att de skolor som inte har kunskaper om detta får det. Det är av största vikt att det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism fortsätter för att säkerställa att kunskapen finns på förvaltningen, hos rektorer, biträdande rektorer, administrativa chefer, lärare och annan personal på skolorna. Vi vet att ett antal rektorer påbörjar nya tjänster i staden varje år och att det är många frågor och system som de behöver lära sig under sitt första år. Därför behöver vi hela tiden lyfta arbetet och stödet kring området genom information och utbildningar för att säkerställa att alla ha en grundläggande kunskap kring stöd och rutiner.

I samband med utskicket av enkäten till de kommunala skolorna inkluderade förvaltningen en informationsfolder om arbetet mot våldsbejakande extremism samt ett riktat åldersanpassat stödmaterial till lärare och skolpersonal (förskoleklass till gymnasiet). Syftet var att ge information om stadens och förvaltningens arbete mot våldsbejakande extremism samt att säkerställa att skolorna alltid ska ha god kännedom om aktuellt material och stöd att använda i undervisningen. En del skolor uppger i fritextsvaren i enkäten att enkäten och stödmaterialen ger kunskaper och information, vilket innebär att utskicket i sig får en lärande effekt för ett antal skolor.

I enkäten uppger gymnasie- och gymnasiesärskolor att kunskapsläget har ökat något sedan förra enkäten och fler av dessa skolor bedömer att de har mycket goda kunskaper kring området. Kunskapsläget på grund- och grundsärskolor ligger kvar på samma

nivå som vid förra enkäten. Det är dock viktigt att ta med i analysen att färre gymnasie- och gymnasiesärskolor svarat på årets enkät, vilket kan ha en påverkan på resultatet kring det bedömda kunskapsläget.

I enkäten framkommer för första gången att skolor uppmärksammat händelser kring våldsbejakande extremism på sociala medieplattformar. Detta har inte uppmärksammats av skolorna tidigare.

Under våren 2022 deltog kommunala skolor i staden undersökning om förekomsten av antisemitism i Stockholms skolor samt om och hur skolpersonal och judiska elever upplever antisemitismen som ett problem. Syftet med undersökningen var att förstå om och hur antisemitismen utgör ett problem i Stockholms grund- och gymnasieskolor samt att på basis av resultaten presentera förslag om åtgärder. I augusti kom rapporten *Antisemitismen i Stockholms skolor - En rapport om skolpersonals och elevers upplevelser och tankar kring antisemitiska uttryck i skolmiljön*.¹⁵ De främsta av rekommendationerna är att erbjuda kompetensutveckling av lärare, annan skolpersonal och förvaltningspersonal i Stockholms stad samt se över hur skolorna i Stockholms stad uppmärksammar Förintelsens minnesdag. Undersökningens resultat ger också stöd för vilka olika områden som staden bör fortsätta undersöka för att få en djupare kunskap om de problem som antisemitismen utgör i skolans värld

Förvaltningen har intensifierat sina samarbeten med Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA), Forum för levande historia, Judiska museet och Föreningen Förintelsens Överlevare (FFÖ). Under 2022 har elever i åk 9, lärare, rektorer och annan skolpersonal deltagit i SKMA:s utbildningar och studieresor till Polen för att öka kunskaperna kring antisemitism, Förintelsen och folk mord. Totalt har 21 grupper från 17 olika grundskolor deltagit i denna satsning. Förvaltningens förhoppning är att denna satsning kan fortsätta under 2023. Gymnasieavdelningen har planerat för att arrangera kompetenshöjande insatser för rektorer och lärare under 2023 för att stärka skolornas arbete mot antisemitism.

Det behov som mest eftersöks som stöd av förvaltningens samordnare gällande händelser eller incidenter som sker på skolor är hur man bemöter och samtalar med elever kring händelser som rör extremistiska uttalande och uttryck. Den forskning som finns i Sverige gällande bemötande, lyfter vikten om att ställa öppna och nyfikna frågor och att inte låta eleven ”tappa ansiktet”, men samtidigt också stå upp för skolans demokratiska värden och alla människors lika värde. Vi behöver fortsätta att öka kunskaperna på

våra skolor kring hur man bäst bemöter extremistiska-, rasistiska-, antisemitiska- och antidemokratiska uttryck. Under hösten 2022 har skolorna fått information om stadens nya fördjupningsutbildning kring våldsbejakande högerextremismen. Under kommande år kommer fokus vara på att säkerställa att relevant personal på skolorna genomför den.

Under 2022 tog förvaltningen tagit fram ett material inför valet 2022, för att ge stöd till skolor hur de skulle hantera politisk information och besök. Många av våra skolor har bjudit in till politiska debatter och ordnat med skolval under hösten 2022.

Skolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism

Skolans roll i det främjande och förebyggande för att motverka våldsbejakande extremism är främst att:

- Goda ämneskunskaper, som väver in ämnesspecifika digitala kunskaper kring källkritik och källtillit.
- Främja skolnärvaro och att elever fullföljer sin skolgång.
- Främja demokratiska värderingar på skolan och arbeta utifrån demokratiska processer.
- Undervisa och lyfta samtal och diskussioner kring komplexa och kontroversiella frågor med elever. Säkerställa att diskussionerna sker i en klassrumsmiljö där alla elever känner sig trygga.
- Bygga tillitsfulla relationer mellan elever och skolpersonal.
- Skapa en trygg skolmiljö som är fri från kränkningar och diskriminering.
- Ha normkritiskt förhållningsätt i undervisningen.
- Utveckla samverkan i befintliga strukturer med andra myndigheter och verksamheter.

Personal på skolorna behöver också ha goda kunskaper kring hur man bemöter och samtalar med elever och vuxna som uttrycker rasistiska, antisemitiska eller antidemokratiska åsikter och uttalanden.

Goda ämneskunskaper som väver in ämnesspecifika digitala kunskaper kring källkritik och källtillit

På stadens skolor undervisas elever i källkritik och källtillit i samband med ämnesundervisningen. Det är främst lärare och skolbibliotekarier som leder detta arbete på våra skolor. Medioteket, en enhet inom utbildningsförvaltningen, erbjuder kompetenshöjande insatser och stöd inom bland annat området källtillit och källkritik till förskole- och skolpersonal. Utöver detta finns stöd att få genom

andra aktörer, till exempel Statens medieråd, Internetstiftelsen och Forum för levande historia.

Främja skolnärvaro och att elever fullföljer sin skolgång

Att klara av skolan med godkända betyg är en av de starkaste skyddsfaktorerna för att barn och unga ska få goda uppväxtvillkor och i förlängningen ett tryggt liv med arbete och försörjning. Under 2018 kom ett förtydligande i skollagen om att grund- och grundsärskolor ska skyndsamt utreda långvarig och/eller upprepad frånvaro i samverkan med elevhälsoteam och vårdnadshavare. Förvaltningen stödjer de kommunala skolorna i utredningen och säkerställer att skolorna följer lagen. Förvaltningen följer upp frånvaron på skolnivå månatligen i syfte att stötta skolorna för att fånga upp mönster samt för att inleda samverkan med socialtjänsten för att säkerställa alla elevers skolgång. Liknande förtydligande har införts när det gäller elever i gymnasieskolan. Vid upprepad eller längre frånvaro ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövligt. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd är uppfyllda, ska även en sådan utredning inledas. Samarbetet mellan skola och socialtjänst i de skolsociala teamen, ska fortsätta att stärkas och syfta till elevernas bästa inklusive deras skolgång, skolnärvaro och kunskapsinläring. Skolsociala team ska från och med i 2021 finnas i alla stadsdelsnämnder.

Främja demokratiska värderingar

En del i skolans uppdrag är att främja demokratiska värderingar. Av skollagen framgår att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Detta kommer också till uttryck i läroplanerna, kursplanerna och ämnesplanerna, som styr utbildningens och undervisningens utformning och innehåll.¹⁶ Bland de övergripande målen i grundskolans läroplan ingår att ”ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället”. Av läroplanen för gymnasieskolan framgår det att de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla är ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor”. Motsvarande skrivning finns i

---

¹⁶ Hösten 2022 kom förändringar och tydligare skrivningar i läroplanen kring skolans värdegrundsarbete och skolans ansvar för att förebygga och motverka olika former av intolerans, våld och förtryck.

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/aktuella-forandringar-pa-grundskoleniva/bra-att-tank-pa-nar-ni-implementerar-andrade-laroplaner-och-kursplaner/nytt-i-laroplanernas-inledande-delar-2022>

grundskolans läroplan. Styrdokumenten fokuserar även på mänskliga rättigheter, kunskap om nationella minoriteter, vikten att motverka diskriminering och kränkande behandling och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

Stadens skolor arbetar löpande inom ramen för undervisning och utbildning med frågor som belyser områdena demokrati och mänskliga rättigheter. Skolan är ingen värdeneutral plats. Lärare har till uppgift att skapa ett tryggt samtalsklimat i klassrummet och ge möjlighet att lyfta kontroversiella frågor som kan väcka känslor och skapa spänning i klassrummet. Arbetet med att främja demokratiska värderingar sker på skolan genom dialog och samtal, men också genom att undervisa, litteraturläsning, film, teaterföreställningar, studiebesök och resor såväl inom som utanför landet.

Bemötande – bygga tillitsfulla relationer

I materialet *Svåra frågor för klassrummet*, från Forum för levande historia, lyfter de fram vikten av hur skolpersonal och andra vuxna bör bemöta barn och unga när de uttrycker antidemokratiska åsikter. De menar att antidemokratiska synsätt, liksom åsikter i allmänhet, är ofta svåra att förändra genom konfrontation eller debatt. Snarare riskerar sådana metoder att cementera åsikterna. De skriver vidare för att påverka någons sätt att tänka krävs i stället ett långsiktigt arbete som i mångt och mycket måste vila på en trygg relation mellan parterna. Det finns inga verktyg som garanterat fungerar, men skolan kan på olika sätt verka för att förebygga dessa attityder. Goda ämneskunskaper och källkritisk förmåga är förutsättningar för att eleverna ska kunna utveckla en nyanserad världsbild, motsatsen till extremismens svartvita sätt att uppfatta tillvaron. Det är också viktigt att de tränas i att hantera åsiktsskillnader genom fri och konstruktiv diskussion.¹⁷

Expo har tagit fram en kort film med tips på hur man kan bemöta rasistiska uttalande¹⁸. De sju tipsen går givetvis även att använda vid bemötandet av konspirationsteorier, alternativa fakta eller antisemitiska uttalande.

1. **Förbered dig** – Läs på om rasistiska fördomar och myter.
2. **Ställ en fråga** – Vad sa du nu? Vad menar du? Detta gör att personen som sagt något behöver upprepa eller omformulera sig och få syn på sina egna fördomar.
3. **Fokusera på det som sägs** – Jag håller inte med det du säger.

---

¹⁷ *Svåra frågor i klassrummet*, Forum för levande historia (2020), sidan 14.
<https://www.levandehistoria.se/material/svara-fragor-i-klassrummet-lararhandledning>

¹⁸ *7 tips till dig som vill säga ifrån mot rasism*, Expo. <https://expo.se/2020/03/sa-bemoter-du-rasism>

4. **Behåll lugnet** – Jag tycker inte det du säger stämmer med verkligheten. Försök inleda dialog och vara tydlig med din ståndpunkt.
5. **Bekräfta** – Jag vet att du är en schysst person, men det du säger nu är fördomsfullt.
6. **Ge din syn på saken** – Berätta hur du tänker, det gör det svårare för personen att avfärda dig.
7. **Ha tålamod** – Forskning visar att fördomar minskar på sikt när de ifrågasätts.

En trygg skolmiljö – bygga tillitsfulla relationer

Alla skolor ska arbeta för trygghet och studiero samt arbeta främjande och förebyggande mot kränkningar och diskriminering. En plan för det förebyggande arbetet mot kränkningar, trakasserier och diskriminering ska göras årligen och utgå från en kartläggning av skolans behov och identifierade risker. Det är viktigt att skolorna i detta arbete är uppmärksamma på signaler om förekomsten av våldsbejakande extremism. De förebyggande åtgärder som ska vidtas utifrån kartläggningen ska dokumenteras i en plan mot kränkande behandling och diskriminering. Denna utarbetas tillsammans av skolledning, lärare och elever. Alla skolor ska göra en egen lokala plan. Det pågår ett systematiskt kvalitetsarbete mot kränkningar och diskriminering på grund- och grundsärskolorna i staden. Det är viktigt att fler skolor utreder fler händelser som uppfattas som kränkande eller när elever utsätts för trakasserier och diskriminering är ett sätt att skapa en tryggare skola för alla.

Under perioden 1 januari till 20 november 2022 inkom 8 480 anmälningar från grund- och grundsärskolor till huvudman. Det är en ökning jämfört med 2021, men är tillbaka på ungefär samma nivå som 2020. Gymnasie- och gymnasiesärskolorna har under samma period fått in 81 anmälningar till huvudman. Det är en ökning jämfört med föregående år, då antalet har varit ett tjugotal. Ökningen av antalet anmälningar kan bero på att ett antal skolor slutat ha distansundervisning och återgår till det normala före pandemin samt att genomförda utbildningsinsatser påverkar att anmälningarna till huvudman blir fler. Alla anmälning kartläggs och följs upp på resultatdialoger med rektorer och skolor.

Ett normkritiskt förhållningssätt

Utbildningsförvaltningen har under många år erbjudit stöd i form av extra medel, vägledning och stöd till skolor som vill utveckla värdegrundsarbetet genom exempelvis normkritik, våldsprevention, HBTQ-diplomering och förebyggande arbete för att motverka rasism och motverka våldsbejakande extremism.

Utveckla samverkan

Samarbetet mellan skola, stadsdelsförvaltning, polis och andra myndigheter ska fortsätta att utvecklas och fördjupas för att säkerställa att de elever som behöver stöd fångas upp samt motverka bland annat kriminalitet och radikalisering. Personal på utbildningsförvaltningen, rektorer och övrig skolpersonal deltar i arbetet för att bland annat utveckla samarbetet som finns beskrivet i de överenskommelser med stadsdelsförvaltningar, Polisregion Stockholm och Region Stockholm.

Förskolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism

- Främja närvaro och att barnet deltar i förskolans undervisning och omsorg.
- Bygga tillitsfulla relationer mellan barn och förskolepersonal.
- Bygga tillitsfulla relationer med vårdnadshavare.
- Skapa en trygg förskolemiljö som är fri från kränkningar och diskriminering.
- Ha normkritiskt förhållningsätt i undervisningen.
- Ge barnen på förskolan möjlighet att grundlägga ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningsätt till digital teknik, för att på sikt kunna se möjligheter och förstå risker och kunna värdera information (Förskolans läroplan, Lpfö 18).
- Utveckla samverkan i befintliga strukturer med andra myndigheter och verksamheter.

Personal på förskolorna behöver också ha goda kunskaper kring våldsbejakande extremism och hur de ska agera om de upplever händelser eller oro kopplat till detta samt hur man bemöter och samtalar med barn och vuxna som uttrycker rasistiska, antisemitiska eller antidemokratiska åsikter.

Utbildningsnämnden uppdrag och åtgärder kopplat till våldsbejakande extremism

För att säkerställa Stockholms stads förmåga att förebygga och förhindra våldsbejakande extremism i staden har kommunfullmäktige beslutat om stadsövergripande riktlinjer mot våldsbejakande extremism. Dessa har tagits fram av stadsledningskontoret och följer Säkerhetspolisens övergripande avgränsning och definitioner av målgrupper och åtgärdsområden.

Aktiviteter för Utbildningsnämnden 2023

Aktivitet	Ansvarig	Tidplan	Uppföljning
En representant från utbildningsförvaltningen deltar i det stadsövergripande nätverket för stadens samordnare mot våldsbejakande extremism.	Förvaltningens samordnare mot våldsbejakande extremism (VBE)	2023	VB 2023
Representanter från utbildningsförvaltningen deltar i det nationella skolnätverket som leds av Centrum mot våldbejakande extremism (CVE).	Förvaltningens samordnare VBE och rektorer	2023	VB 2023
En representant från utbildningsförvaltningen deltar i nätverket för Nordic Safe Cities.	Förvaltningens samordnare VBE	2023	VB 2023
Grundskole- och gymnasiechefer ska ha kunskap om förvaltningens samt respektive stadsdelsnämnds handlingsplan avseende VBE.	Grund- och gymnasiechefer	2023	VB 2023
Ge fortsatt stöd och kunskaper till stadens förskolor genom etablerade samverkansforum och nyhetsbrev.	Förskole-avdelningen	2023	VB 2023
Säkerställa att årskursindelad stödmaterial till skolor kring förebyggande arbetet för att motverka våldbejakande extremism, rasism och antisemitism är aktuellt och uppdaterat.	Förvaltningens samordnare VBE	2023	VB 2023
Sprida årskursindelad stödmaterial till skolorna kring förebyggande arbetet med att motverka våldsbejakande extremism och rasism på stadens kommunala och fristående skolor. Ett stödmaterial som skickas ut till alla kommunala och fristående skolor minst en gång om året.	Förvaltningens samordnare VBE	2023	VB 2023
Säkerställa att skolor och personal som uppger att de saknar kunskaper om stadens och förvaltningens arbete för att motverka våldsbejakande extremism får information och ökade kunskaper.	Grundskole- och gymnasiechefer i samverkan med förvaltningens samordnare VBE och rektorer	2023	VB 2023
All personal på skolorna ska om det upptäcker eller uppmärksammar tecken på våldsbejakande extremism agera och använda Stockholms stads rutiner vid oro eller händelse. Vid oro för elev ska alltid en orosanmälan till socialtjänsten göras. Vid brott ska händelsen polisanmälas.	Rektor	2023	VB 2023
Fortsatt utveckling av det systematiska arbetet om kränkningar och diskriminering på grundskolorna samt trygghet och studiero.	Rektor med stöd av grund- och gymnasiechefer och förvaltningens skoljuridiska grupp	2023	Resultatdialoger och VB 2023

Aktivitet	Ansvarig	Tidplan	Uppföljning
Fortsätta utveckla utbildningsförvaltningens arbete gällande att följa upp elevers skolnärvaro och skolfrånvaro genom bland annat arbetet med skolsociala team (SST) och kartläggningsverktyget <i>Hör mig nu!</i>	Rektorer med stöd av grundskoleavdelningen	2023	Resultatdialoger och VB 2023
Samverkan mellan skola, polis, socialtjänst och stadsdelsförvaltningarna om barn och unga, som riskerar att radikaliseras eller hamna i kriminalitet och arbeta för att stabilisera skolgång och skolprestationer.	Rektorer och sociala insatsgruppen (SIG)	2023	VB 2023
Fortsätta utveckla implementera våldsprevention på stadens skolor i samverkan mellan skolor, stadsdelsförvaltningar och polis. (exempelvis MVP och Agera tillsammans)	Rektorer, grund- och gymnasiechefer, förvaltningens samordnare våldsprevention i samverkan med stadsdelsförvaltningar och socialförvaltning	2023	VB 2023
Arbetet med att sprida kunskap om nationella minoriteter på stadens skolor (för aktiviteter se Utbildningsförvaltningens handlingsplan nationella minoriteter)	Förvaltningens samordnare nationella minoriteter	2023	VB 2023
Förvaltningen ska under 2023 ta fram anvisningar kring hot och våld.	Avdelningen för ekonomi och styrning	2023	VB 2023

Kompetenshöjande insatser

Kompetenshöjande aktiviteter 2023

Aktivitet	Ansvarig	Tidplan	Uppföljning
En webbaserad fördjupningsutbildning om högerextremism tagits fram. Förvaltningen säkerställer att relevant personal genomför den 2023. Utbildningen finns i allas utbildningsportal.	Grund- och gymnasiechef och rektorer	2023	VB 2023
Erbjuda grundläggande- och fördjupningsutbildningar i egen regi eller i samverkan med externa samarbetspartners.	Förvaltningens samordnare VBE (våldsbejakande extremism)	2023	VB 2023
Erbjuda kompetenshöjande utbildningar och stöd om att undervisa exempelvis källkritik och källtillit, nätetik, sanningsbegreppet och bilders makt. (Mediateket)	Avdelningen för stöd kring lärande och elevhälsa (ALE)	2023	VB 2023
Kompetenshöjande insatser för skolpersonal för att stärka skolornas arbete mot antisemitism.	Förvaltningens samordnare VBE och nationella minoriteter	2023	VB 2023
Fortsätta informera personal på skolor om stadens grundläggande webb utbildning mot våldsbejakande extremism. Utbildningen finns i allas utbildningsportal.	Förvaltningens samordnare VBE	2023	VB 2023

Uppföljning

Enligt stadens riktlinjer ska handlingsplanen behandlas av ansvarig nämnd och godkännas av kommunstyrelsen. Handlingsplanen ska följas upp inom ramen för ordinarie styrning under 3.6. Tryggheten ska öka genom förebyggande insatser. Den lokala lägesbilden revideras årligen. Lägesbilden tas fram tillsammans med andra berörda nämnder samt i samarbete med polisen. Nästa revidering sker i samband med verksamhetsplanering 2024.